strateginen TUTKIMUS

TuV-lausunnot 2021

Suomen väestörakenne ja siihen liittyvät muutokset

STN:n ohjelmien EQUA, CITIZEN ja PIHI hankkeiden tutkimuksiin pohjauvia näkökulmia.

Lausunnon koonti: ohjelmajohtajat Olli Kangas ja Anne-Christine Ritschkoff

SUOMEN AKATEMIA

Sisällys

1. Suomen väestökehitys ja siihen vaikuttavat tekijät 3
1.1. Ympärisön ja ilmaston vaikutukset väestön liikkeisiin 3
1.2. Suomen nettoväestönmuutoksen trendit 3
1.3. Alueelliset väestönmuutokset 4
1.4. Väestömuutokset sotepalvelut ja viimesijainen toimeentuloturva 5
2. Lähdeluettelo 5

© Strateginen tutkimus, Suomen Akatemia 2021

1. Suomen väestökehitys ja siihen vaikuttavat tekijät

1.1. Ympärisön ja ilmaston vaikutukset väestön liikkeisiin

Arviot ilmastonmuutokseen liittyvien ilmiöiden takia liikkeelle lähtevän väestön määrästä vaihtelevat suuresti, mutta usein puhutaan noin 200 miljoonasta ihmisestä vuoteen 2050 mennessä. Vuonna 2018 Maailmanpankki arvioi, että yli 140 miljoonaa ihmistä voi joutua muuttamaan asuinaluettaan maailman tiheimmin asutuilla alueilla (Saharan etelänpuoleinen Afrikka, Etelä-Aasia ja Latinalainen Amerikka) 2050 mennessä (Rigaud et al., 2018). Vuoden 2019 lopussa arviointiin, että noin 5,1 miljoonaa ihmistä eli muualla kuin kotiseudullaan ympäristökatastrofien seurauksena (IDMC, 2020a), mutta vuoden 2020 aikana ympäristökatastrofeihin liittyvät väestösiirtymät kasvoivat merkittävästi (IDMC, 2020b).

Suurimmat väestösiirtymät ovat tähän asti liittyneet trooppisiin myrskyihin ja monsuunisateisiin Aasiassa ja Tyynen Valtameren alueella. Suurin osa väestösiirtymistä on havaittu kohdistuvan kuitenkin lähialueille ja vain pienen osan suuntautuvan kauemmas. On kuitenkin todennäköistä, että mitä laajempia ympäristökatastrofit ovat ja mitä useammin ne esiintyvät, sitä tärkeämmäksi ne muodostuvat myös pidemmälle suuntautuvien väestöliikkeiden vauhdittajina.

Suomen väestökehityksen kannalta on kiinnostavaa selvittää, mitkä väestöliikkeet ovat todennäköisimmät ja mitkä niistä voisivat ulottua Suomeen saakka. Tässä vaiheessa väestönliikkeet ovat kuitenkin vielä spekulatiivisia ja monen tekijän summa.

1.2. Suomen nettoväestönmuutoksen trendit

Johtuen alhaisesta syntyvyydestä, Suomen luonnollinen väestölisäys (syntyneet – kuolleet) on ollut viime vuosina negatiivinen. Syntyvyys on laskenut viimeisen 10 vuoden aikana Suomessa, kuten kaikissa Pohjoismaissa. Syntyvyyden laskun taustalla on useita syitä, esimerkiksi kulttuurinen muutos vanhemmuudessa, jonka myötä vanhemmuus koetaan hyvin vaativana ja vastuullisena. Syntyvyyden on todettu laskevan eniten esimerkiksi vähän koulutetun väestön parissa, joka voi osin johtua väestönosan työllisyystilanteestä (epäsäännöllinen pätkätyö, vuorotyö, ym.) ja sitä kautta syntyneestä työn ja perheen yhteensovittamisongelmasta.

Kehittyneissä maissa, myös Suomessa, nettomaahanmuutto on kuitenkin viime aikoina aikaansaanut lievää väestönlisäystä. Kuviossa 1 kuvataan Suomen nettoväestönmuutos vuosina 2017-2020.

© Strateginen tutkimus, Suomen Akatemia 2021

Kuvio 1. Suomen nettoväestönmuutos 2017-2020 (SVT, 2020).

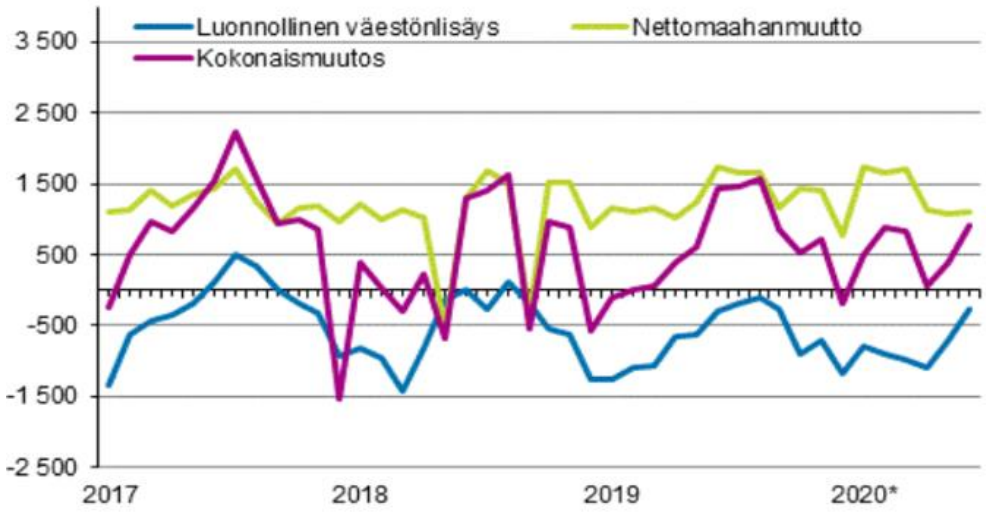

1.3. Alueelliset väestönmuutokset

Suomen alueellisen kehityksen tärkeimpiä tekijöitä ovat väestön ikääntyminen, syntyvyyden lasku, maahanmuutto, kaupungistuminen ja väestön yleisen koulutustason nousu. Väestörakenteen muutoksissa on selvää alueellista eriytymistä ja harvaan asutun maaseudun kehitys poikkeaa muiden alueiden kehityksestä. Nettomuutto on viimeisten 20 vuoden ajan suuntautunut nuorilla aikuisilla (15- 29 v) kaupunkeihin ja pois harvaan asutulta maaseudulta, kun taas työikäisillä nettomuutto näyttää pysyneen 1990-luvun puolivälistä nollatasolla kaikissa kuntatyypeissä.

Väestön koulutustason kasvu on havaittu eriytyvän kuntatyypin mukaan. Korkea-asteen koulutuksen saaneiden osuus on kasvanut voimakkaasti kaupungeissa ja kaupunkien läheisellä maaseudulla. Harvaan asutulla maaseudulla koulutusrakenne on painottunut pikemmin keskiasteen koulutukseen. Osittain tämä ilmiö liittyy ikärakenteen eriytymiseen eri kuntatyypeissä. Ero on huomattava alueiden välillä, sillä Etelä-Suomessa noin viidesosa ihmisistä on eläkeläisiä ja muussa maassa, jopa kolmasosa. Näiden muutosten kerrannaisvaikutukset näkyvät alueellisesti: koulutettu väestö keskittyy kaupunkialueille ja niiden ympäristöön, kun taas maaseudulla koulutustaso on keskimäärin matalampi. Väestörakenne heijastuu huoltosuhteeseen, joka vaihtelee alueittain selvästi. Erityisesti työikäinen väestö ja työpaikat keskittyvät yhä selvemmin suuriin kasvukeskuksiin.

© Strateginen tutkimus, Suomen Akatemia 2021

Alueellista väestönrakennetta tarkasteltaessa, voidaan havaita myös ulkomaalaistaustaisen väestön kasvava osuus, sillä ulkomailta muuttavat ovat ikä- ja perherakenteeltaan toisenlaisia kuin ns. kantaväestö. Osuus vaihtelee selvästi eri alueiden välillä. Eniten ulkomaalaistaustaisia oli vuoden 2017 lopussa Uudellamaalla (13 %) ja Ahvenanmaalla (lähes 15 %), vähiten Etelä-, Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla sekä Kainuun, Pohjois-Savon ja Lapin maakunnissa (alle 3 %). Myös nuorten aikuisten ja työikäisten maahanmuutto on suuntautunut ennen kaikkea kaupunkeihin.

1.4. Väestömuutokset sotepalvelut ja viimesijainen toimeentuloturva

Vanheneva väestö ja harveneva asutus kasvavien keskusten ulkopuolella aiheuttaa ongelmia niin sosiaali- ja terveyspalveluille kuin toimeentuloturvajärjestelmille. Yksi ulottuvuus on työvoiman riittävyys sosiaali- ja terveyssektorilla. Toinen on palvelujen saatavuus harvaan asutuilla seuduilla.

Suomessa on kansainvälisesti katsottuna suuret väestöryhmien väliset terveyserot. Alueellisesti väestön terveydentila on muita huonompi Itä- ja Pohjois-Suomessa. Tämän lisäksi terveyserot liittyvät sosioekonomiseen asemaan, kuten tulotaso, koulutus tai työmarkkina-asema. Palvelujen tarve on harvaan asutulla maaseudulla suurempi kuin muilla alueilla, sillä väestö on entistä iäkkäämpää ja sairaampaa väestömuutoksista johtuen. Kehitys asettaa vakaavia haasteita palvelujärjestelmälle. Perusoikeuksien – palvelujen saatavuuden ja laadun yhdenvertaisuus asuinpaikasta riippumatta – toteutuminen edellyttää useiden hallinnonalojen yhteisiä ponnistuksia, kyse ei siis ole vain ratkaisuista, jotka olisivat yksin terveyssektorin toteutettavissa. Palvelujen kysynnän alueellisten erojen kaventaminen vaatii alue-, työ- ja koulutuspoliittisia toimia ja näiden sektoreiden tiivistä yhteistyötä. Myös palvelu- ja tulonsiirtojärjestelmät täytyy sovittaa nykyistä paremmin yhteen.

2. Lähdeluettelo

IDMC. (2020a). Global Report on Internal Displacement 2020 (GRID). Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC). https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2020/

IDMC. (2020b). Internal displacement 2020: Mid-year update. Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC). https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/2020%20Mid-year%20update.pdf

Rigaud, K. K., de Sherbinin, A., Jones, B., Bergmann, J., Clement, V., Ober, K., Schewe, J., Adamo, S., McCusker, B., Heuser, S., & Midgley, A. (2018). Groundswell: Preparing for Internal Climate Migration. World Bank. https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29461.